

mucf

I samarbete med

JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN

En handbok mot könsstympning av flickor och kvinnor

Till barn- och ungdomsledare

Könsstympling kan vara ett särskilt svårt ämne att prata om. Men tystnad är inte lösningen.

För att motverka den kunskapsbrist och tystnads-kultur som omger könsstympling av flickor och kvinnor har vi tagit fram den här handboken.

Den ska vara lätt att bära med sig, enkel att ta till sig och stor nog att ge dig det du behöver för att känna dig tryggare att prata om könsstympling.

Handboken vänder sig till dig som är barn- och ungdomsledare inom exempelvis idrottsrörelsen, volontärverksamhet, trossamfund eller öppen fritidsverksamhet. Din kunskap och din röst kan göra skillnad.

Handboken ges ut av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) och har tagits fram i samarbete med Jämställdhetsmyndigheten.

MUCF är en statlig myndighet som bland annat arbetar med frågor som rör ungdomspolitikens mål och genomförande. Myndigheten har i uppdrag av regeringen att främja och stärka ungas levnadsvillkor, bland annat genom att stötta vuxna som möter unga.

Jämställdhetsmyndigheten ansvarar för den nationella samordningen mot hedersrelaterat våld och förtryck (NSHRV). NSHRV samordnar det nationella arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

1

Vad du behöver veta
om könsstympling
av flickor och kvinnor

Socialstyrelsen uppskattade år 2023 att omkring 68 000 flickor och kvinnor i Sverige kan vara könsstympade och ytterligare 13 000–23 000 flickor och kvinnor kan riskera att utsättas. För att förebygga att fler flickor och kvinnor utsätts och bättre kunna upptäcka utsatta behöver vi lära oss mer.

i

Vad är könsstympling?

Världshälsoorganisationen (WHO) delar in kvinnlig könsstympling i fyra typer:

- **Typ 1:** Hela eller delar av klitoristoppen har skurits bort.
- **Typ 2:** Hela eller delar av klitoristoppen och de inre blygdläpparna har skurits bort. Ibland tas även de yttre blygdläpparna bort.
- **Typ 3:** De inre eller yttre blygdläpparna har skurits bort och sytts ihop så att slidöppningen har blivit mindre. Endast en liten öppning lämnas för att kiss och mensblod ska kunna komma ut. Även här är det vanligt att klitoristoppen tas bort.
- **Typ 4:** Andra skadliga ingrepp som till exempel prickning (att klitoris sticks med ett vasst föremål), snittning, skrapning eller att man bränner klitoris och omgivande vävnad.

Gemensamt för alla typer av könsstympling är att det är en allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna, som genomförs för att kontrollera flickor och kvinnors kroppar och sexualitet.

Konsekvenser av könsstympning

Könsstympning kan orsaka både fysiska och psykiska konsekvenser. Flickor och kvinnor som utsätts kan drabbas av följande besvär direkt eller senare i livet:

- Kraftig blödning vid ingreppet
- Infektioner och smärta i underlivet
- Det kan ta lång tid eller vara svårt att kissa
- Svårigheter och smärta när man har mens
- Fysisk och psykisk smärta när man har sex
- Förlossningskomplikationer
- Psykiska besvär som exempelvis posttraumatiskt stressyndrom (PTSD)
- Det händer också att flickor och kvinnor dör i samband med könsstympning

Könsstympning är ett brott i Sverige

Könsstympning av flickor och kvinnor är ett brott enligt lag (1982:316) om förbud mot könsstympning av kvinnor och oskuldsgrepp på kvinnor. Det har det varit sedan 1982. Även försök och förberedelse till könsstympning är ett brott, liksom att få någon annan att utföra övergreppet eller att inte avslöja om man vet att en könsstympning kommer att ske. Det finns inte någon preskriptionstid om brottet begåtts mot en flicka under 18 år. Det är ett brott även om det begås i ett annat land, om det finns anknytning till Sverige vid tiden för brottet.

”

Ingen berättade för mig vad som väntade, vilken smärta det handlade om och att jag skulle ha ont och vara sjuk på grund av könsstymningen resten av livet. Allt man sa innan var att jag skulle bli ren, fin, att jag skulle bli en kvinna.

2

Din roll som ledare

Som barn- och ungdomsledare har du en viktig roll i arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor. Du kan förebygga att någon utsätts genom att sprida kunskap om att könsstympling är ett brott och vilka konsekvenser det kan få. Du kan uppmärksamma risker och agera vid oro. Du kan också ge stöd till den som har blivit utsatt och bidra till att hon får rätt hjälp i tid.

Du har ett ansvar

Som vuxna har vi ett ansvar och en skyldighet att stå upp för barn och ungas rättigheter. Till exempel har lärare, skolsköterskor, fritidsledare och skolkuratorer anmälningsskyldighet och måste därför göra en orosanmälan till socialtjänsten om de känner oro för en flicka. Även du som inte omfattas av anmälningsskyldigheten bör göra en orosanmälan till socialtjänsten om du misstänker att någon far illa.

Att arbeta förebyggande mot våld inklusive könsstympling av flickor och kvinnor regleras även i ett flertal internationella konventioner som du som ledare kan luta dig mot i ditt jobb eller ideella engagemang.

Barnkonventionen är ett bindande internationellt avtal och en del av svensk lag sedan 2020. Den innehåller ett antal artiklar (3, 19 och 24) som tydliggör att könsstympling är en kränkning av flickors rättigheter som måste upphöra. Flera andra internationella överenskommelser, till exempel FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor och Agenda 2030, slår fast att könsstympling måste motarbetas.

Du kan hjälpa utsatta – och göra skillnad

Som ledare kan du vara ett viktigt stöd för den som utsatts eller riskerar att utsättas för könsstymning, liksom för någon som oroar sig över ett syskon eller en kompis.

Du kan göra så att en flicka eller ung kvinna får det stöd och den hjälp som hon behöver och har rätt till. Genom att lyfta frågan och exempelvis ha informationsmaterial framme kan du minska tabun och skapa känslan av att det finns vuxna i den ungas omgivning som har kunskap och kännedom om könsstymning av flickor och kvinnor. Du kan vara en vuxen som ger den som utsatts möjligheten att få sätta ord på sin upplevelse.

Som ledare kan du förändra normer och främja barn och ungas rättigheter. Genom din roll och ditt nätverk har du möjlighet att utbilda, förebygga och stärka barn och unga kring frågan genom att bidra med kunskap och ett öppet samtalsklimat. Ta vara på det förtroende du byggt upp och bidra till att sätta stopp för könsstymning. Du har möjlighet att göra skillnad både i enskilda fall och för en hel generation.

Jag vill lära människor att skilja på kultur och misshandel. Detta är inte kultur, det är misshandel. Vi som har utsatts för könsstymning är kränkta på det värsta sättet.

! Din relation till barn och unga kan vara avgörande.

3

Så pratar du om
könsstympling

Könsstympling kan ibland kännas som ett svårt ämne att prata om. Som ledare är det viktigt att vara ödmjuk inför att du inte besitter all kunskap eller erfarenhet. Det viktigaste du kan göra är att bemöta unga där de befinner sig, och visa att det finns vuxna som kan och vill bryta tystnaden kring könsstympling.

Förebyggande arbete

Som ledare kan du få igång samtal om det som är svårt. Du kan påverka och förebygga genom att stärka flickor och kvinnors rättigheter idag och i framtiden. Lyft könsstympling ur olika perspektiv och i ett större sammanhang, så som mänskliga rättigheter och barns rättigheter, jämställdhet och rätten till kroppslig integritet. Att lyfta frågan i de sammanhangen ger fler en ökad förståelse om sina egna och andras rättigheter, och minskar risken att skapa en otrygg miljö där individer känner sig utpekade.

Att ta fram en gemensam handlingsplan inom verksamheten kan stärka det långsiktiga arbetet och säkerställa att alla ledare är överens om hur ni går vidare vid kännedom om att någon utsatts eller riskerar att utsättas.

- Jag har jätteont i magen och det kan ta flera dagar, ibland veckor, tills smärtan blir mindre.
- Efteråt pratade man aldrig om det. Det fick aldrig nämnas, inte ens när man var sjuk.

Förberedelser ni kan göra i organisationen

- **Säkerställ att verksamheten har en tydlig plan vid kännedom om att ett barn eller en ung person far illa**

Stäm av med din organisation att det finns rutiner för hur ni ska agera vid oro för att ett barn eller en ung person far illa, inklusive vid misstanke om att en flicka eller ung kvinna riskerar att utsättas eller har utsatts för könsstympning. Alla i verksamheten bör veta hur en orosanmälan görs, vem som ansvarar för att agera och hur ni dokumenterar och följer upp ärenden. Tydliga rutiner gör det lättare att agera snabbt och tryggt när en situation uppstår.

- **Utbilda dig själv och andra**

Ta del av aktuell kunskap, lagstiftning och stödmaterial från ansvariga myndigheter och civilsamhällesorganisationer. Diskutera det tillsammans på exempelvis en APT, på ett styrelsemöte eller en ledar- eller volontärs-träff. Att vara påläst gör att du kan agera tryggare och ge korrekt information. Att ta del av information tillsammans gör också att ni som vuxna kan diskutera med varandra när något känns svårt.

Bemötande

Det är viktigt att våga bemöta flickor och unga kvinnor som utsatts eller riskerar att utsättas för könsstympling. Tystnad eller att undvika ämnet bidrar till att normalisera könsstympling. Det kan finnas de som aldrig tidigare vetat om eller pratat om vad de utsatts för. Det är därför viktigt att du som ledare reflekterar över dina egna föreställningar eller fördomar i bemötandet.

Ett sätt att prata om det, är att använda samma ord som flickan eller den unga kvinnan som du pratar med använder. Vissa använder ordet omskärelse, sunna, uttryck som "traditionen" eller skuren, klippt eller sydd i underlivet. Ibland saknas ord för det som har hänt och man använder sig i stället av tecken eller liknande.

Jag berättade först när jag märkte att hon verkligen lyssnade. Det kändes som att någon äntligen tog mig på allvar.

Tips i samtalet med unga

Bygg förtroende

Var en närvarande och lyhörd vuxen som håller det du lovar och tar barns och ungas berättelser på allvar. Visa respekt för deras integritet och åsikter. Var tydlig med att du som vuxen har ett ansvar att agera om någon far illa, så att förtroendet bygger på ärlighet.

Skapa ett tryggt samtalsklimat

Sätt gemensamma ramar för samtal, till exempel att ni lyssnar utan att avbryta och inte sprider vidare personliga berättelser. Använd ett enkelt och respektfullt språk och markera tydligt att alla har rätt till sin kropp och sina rättigheter. Var uppmärksam på reaktioner och erbjud möjligheten att prata enskilt.

Bryt tabun kring könsstympling

Ta upp frågan sakligt och rättighetsbaserat, utan att peka ut grupper eller individer från vissa kulturer eller religioner. Använd fakta och koppla till barnkonventionen och rätten till hälsa och skydd mot våld. Genom att själv våga prata om ämnet visar du att det är tillåtet att ställa frågor och söka stöd.

Lyft frågan vid flera tillfällen och placera frågan i ett större sammanhang

Återkom till ämnet flera gånger, till exempel när ni pratar om kropp, hälsa, jämställdhet, mänskliga rättigheter, barns rätt till kroppslig integritet och skydd mot våld. Anpassa innehållet efter ålder och mognad. Upprepning och olika ingångar ökar chansen att en flicka eller ung kvinna som behöver stöd vågar berätta.

Kom ihåg att inkludera pojkar och unga män

Involvera pojkar och unga män i samtal om normer, jämställdhet och rätten till den egna kroppen. Betona att alla har ett ansvar att stå upp för barns och ungas rättigheter. När fler engageras ökar möjligheten att förebygga och förändra skadliga normer.

Hjälp den unga personen med rätt kontakt

Om en ung person berättar om oro, utsatthet eller risk för könsstympning kan det vara svårt för dem att själva ta kontakt med stödinstanser. Erbjud därför konkret hjälp, till exempel att tillsammans kontakta vård, socialtjänst, polis eller en stödorganisation. Var tydlig med att de inte behöver hantera situationen ensamma och att det finns vuxna och verksamheter som har ansvar att hjälpa.

Argument mot könsstympning

I handboken har vi lyft flera lagar och rättigheter som du som ledare kan använda dig av för att förstå och samtala om könsstympning. Det kan också vara tryggt med några enkla huvudargument att bära med sig.

Könsstympning av flickor och kvinnor ...

... saknar entydigt stöd i någon religion.

... är en skadlig handling som kan innebära livslångt lidande för många som utsätts.

... är ett brott enligt svensk lag och internationella konventioner.

... har inga medicinska fördelar.

... är ett övergrepp mot kvinnors och flickors kroppsliga integritet och mänskliga rättigheter.

OBS!

Misstänker du att någon far illa? Gör en orosanmälan till socialtjänsten. De kan du nå via kommunens telefonväxel eller via din kommuns webbplats.

Vid misstanke om brott ska du anmäla det till polisen.

Du kan tipsa flickan eller kvinnan du har pratat med om att hon kan kontakta den nationella stödlinjen "Rätt att välja". Telefonnummer: 020-57 70 70. Chatten nås via www.rattattvalja.se De har öppet dygnet runt, alla dagar, och man kan både ringa och chatta anonymt.

Om du själv som ledare vill prata med en yrkesverksam som du kan ställa frågor till, kan du också ringa samma nummer.

Vill du ha mer stöd i arbetet?

Både MUCF och Jämställdhetsmyndigheten kan erbjuda dig mer information och stöd i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstymning.

På MUCF:s webbplats hittar du information och metoder om hur du och din verksamhet kan jobba våldsförebyggande för unga på deras fritid: <https://www.mucf.se/valdsforebyggande>

Vill du ha mer stöd i hur du kan prata med unga om svåra ämnen? Ta del av MUCF:s utbildningspaket www.mucf.se/rattattveta

På Jämställdhetsmyndighetens webbplats hittar du mer information om könsstymning av flickor och kvinnor:

<https://nshrv.jamstalldhetsmyndigheten.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/vad-ar-konsstymning/>

<https://nshrv.jamstalldhetsmyndigheten.se/stod-till-yrkesverksamma/sammanstallning-av-arbete-mot-konsstymning/?tags=&status=0&page=1&pageId=4656>

mucf

I samarbete med

